

ИВИЦА ЧАИРОВИЋ

УДК: 271.222(437.3)-722.5:929 Петржек В.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
БЕОГРАД
icairovic@bfspc.bg.ac.rs

ПРИМЉЕНО: 21.10.2020.
ОДОБРЕНО: 7.11.2020.

ОПИТНО БОГОСЛОВЉЕ И СВЕТОСТ — ДЕЛАТНОСТ СВЕШТЕНИКА ДР ВЛАДИМИРА ПЕТРЖЕКА У БЕОГРАДУ (1928–1932) И ПРАГУ (1932–1942)

Поводом јубилеја стогодишњице

Православног богословског факултета Универзитета у Београду

Сажетак: Овај чланак говори о историјском контексту богословља и свеправославне сарадње у XX веку, као и о односима Српске и Православне Цркве у Чешкој и словачким земљама, а настоји и да пружи објашњење о правој вери и животу у Цркви у бурном XX веку. Првенствено се у раду описује живот чехословачког студента, касније свештенотученика у Другом светском рату — Владимира Петржека, од његових студентских дана у Београду. Даје се даље анализа Петржекових богословских дела објављених у часопису *Свейсовље* и показује да је богословље, у ствари, сам живот једног православног клирика и да се кроз његов богословски допринос огледа и његов живот и ревностно исповедање Бога кроз опитну и делатну веру. Управо овај комплементарни приказ праве вере у Бога и делатна вера у животу једног свештенослужитеља у XX веку, веку многих новомученика, јесте и циљ овог истраживања. ► *Кључне речи:* Српска Православна Црква, Православна Црква у Чешкој и словачким земљама, Владимир Петржек, часопис *Свейсовље*, хуситизам.

УВОД

Права вера у Свету Тројицу, Творца и Спаситеља, и вера у учествовање Живога Бога у историји никако није импровизација, пуко размишљање, понекад и премишљање, већ ангажована, опитна, делатна вера, вера светих мученика кроз векове. У тешким данима, кроз историју, када је вера била на искушењима, када је била угрожена, било је потребно да сви истински верници истрају на путу истините вере, оне вере која сведочи Истинитога и Васкрслога Христа, како би се живећи у тој вери у све дане живота удостојили Царства Небеског и вечног живота у Христу Васкрсломе.

Бог спасава кроз ангажовану и опитну веру и добра дела, а то су јеванђељске заповести: вера православна без добрих дела је мртва, и добра дела без православне вере не постоје. Онај ко хоће да се спаси мора да сједини једно с другим, и да на тај начин благодаћу Христа Бога, који је рекао: „Без мене не можете ништа чинити“, буде спасен.

Вера у свим временима и на свим меридијанима показује да је Црква вечно жива и да обухвата све генерације и све народе... Како је Српска Православна Црква имала своју мисију у Чехословачкој између два светска рата у XX веку, и како је на територији тадашње Чехословачке под својом јурисдикцијом имала две епархије, разумљиво је започети истраживање о чехословачком клирику који се богословски образовао у Србији, управо у црквеним архивима Српске Православне Цркве: Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве и Православног богословског факултета Универзитета у Београду. Ову тему је добрано обрадио и свештеник Епархије шумадијске Саша Антонијевић, докторанд на Православном богословском факултету Универзитета у Београду.

Ово истраживање треба још једном да осветли историјски контекст XX века у Краљевини Југославији и односе Српске и Православне Цркве у Чешкој и словачким земљама, али и да пружи објашњење о правој вери и животу у Цркви у бурном XX веку, веку два светска рата, која су однела милионе људских живота, и да кроз задатке истраживања опише живот чехословачког студента, касније свештенотученика у Другом светском рату. Опис живота Владимира Петржека почиње од студентских дана у Београду, а затим се истраживање развија преко анализе његових богословских дела и показује да је богословље, у ствари, сам живот једног православног клирика и да се кроз његов богословски допринос показује и његов живот и ревносно исповедање Бога кроз делатну веру. Управо овај симфонични и комплементарни приказ праве вере у Свету Тројицу и делатна вера у животу једног свештенослужитеља у XX веку, веку многих новомученика, јесте и циљ овог истраживања.

1. ИСТОРИЈСКИ КОНТЕКСТ ДОЛАСКА ВЛАДИМИРА ПЕТРЖЕКА У БЕОГРАД

После Првог светског рата Српска Православна Црква је на позив Чеха и Словака, који су почели православно да исповедају хришћанство, послала своје представнике у Чехословачку републику, у својеврсну мисију, да организују и утврде канонско-јерархијско функционисање Православне Цркве на тим словенским, кирило-методијевским просторима. У овим околностима и због потреба Цркве Христове, патријарх српски Димитрије (Павловић), заједно са другим српским архијерејима и руским заграничним митрополитом Антонијем Храповицким, 25. септембра 1921. године хиротонисао је архимандрита Горазда Павлика за православног епископа у чешким и словачким земљама.

Епископ Горазд је у писму Светом Синоду Српске Православне Цркве објаснио разлоге за школовање у српским богословским школама управо оних младих кандидата који ће бити свештенослужитељи у Чешкој и Поткарпатској Русији, те је замолио Синод Српске Цркве да у братској љубави помогне.¹ Ово писмо је у Синоду озбиљно схваћено и разматрано са посебним интересом, те је прослеђено на кончану одлуку Светом Сабору СПЦ. Исте године, 19. августа посланик патријарха српског у Моравској, епископ нишки Доситеј, обавештава о позитивном решењу писма и молбе, коју је упутио епископ Горазд. Како наглашава Антонијевић, у српским богословским школама (богословијама у Сремским Карловцима, Битољу и Сарајеву), поред Срба, од 1922. године учили су и ђаци из Чешке и Поткарпатске Русије,² а Богословски факултет је, у овом почетном периоду, био међународно признат, јер су се на тој високошколској и богословскообразовној институцији, која је била у саставу Универзитета у Београду као конститутивни елемент од самог зачетка, обрели многи професори богословља и студенти из васцелог словенског православног света. Један од кандидата за свештеника у Православној Цркви Чешке и словачких земаља, а уједно и стипендиста Српске Православне Цркве, био је Владимир Петржек.

2. ДЕЛАТНОСТ ВЛАДИМИРА ПЕТРЖЕКА У БЕОГРАДУ (1928–1932)

Владимир Петржек рођен је 19. јуна (на пријавном листу за упис на Богословски факултет пише да је рођен 25. марта³) 1908. године у Оломоуцу (село Павловице, место Ходолани), у тадашњој Чехословачкој, као једно од десеторо деце од оца Јосифа, управника школе и учитеља у пензији, и мајке Марије. Школу је завршио у Оломоуцу, а 1923. године дошао је у Сремске Карловце, где је уписао богословију. Испит зрелости је положио у Сремским Карловцима 16. јуна 1928. године.

2.1. По завршетку богословије, уписао је, 29. септембра 1928. године, Православни богословски факултет Универзитета у Београду. Све испите је положио до јуна 1932. године, а диплома о свршеним студијама на Богословском факултету, на личну молбу, издата му је 20. септембра исте године.⁴

Своје богословско знање и озбиљност Владимир Петржек је показао на испитима. У јунском року 1929. године положио је Руски језик (оценом 8) код

¹ Архив Светог Синода Српске Православне Цркве (АСССПЦ), Ф-Чешко-моравска епархија, САС бр. 1175/2. јун 1922. године, Писмо Епископа Горазда Св. Синоду СПЦ.

² Саша Антонијевић, „Школовање ученика из Чешко-моравске и Мукачевско-прјашавске епархије у српским богословским школама“, *Acta Patristica* № 3 (2012): 132.

³ Архив досијеа студената Православног богословског факултета Универзитета у Београду (АДСПБФУБ), 20 — Петржек (Јосифа) Владимир, 1928: Пријавни лист за упис на Богословски факултет, бр. 2297, 17. 10. 1931.

⁴ АДСПБФУБ, 20 — Петржек (Јосифа) Владимир, 1928: бр. 1790/20. 9. 1932.

проф. Димитрија Ђуровића; Библијску историју са археологијом и Свето Писмо Старог Завета пред двочланом комисијом у саставу Тихон Радовановић и Душан Глумац (оценом 10); Историју религије је положио (оценом 10) код Веселина Чајкановића. У октобарском року исте године положио је: Јеврејски језик (оценом 7) код Душана Глумца.

У јуну 1930. године положио је Апологетику код Радивоја Јосића (оценом 10); Философију (оценом 9) код Борислава Лоренца; Грчки језик код Драгутина Анастасијевића (оценом 10); Свето Писмо Новог Завета код Димитрија Стефановића (оценом 10); Црквенословенски језик код Димитрија Ђуровића (оценом 10); Црквено појање код Косте Ђ. Манојловића (оценом 8).

У јунско-јулском року 1931. године положио је Културну историју Византије (Византологију) код Драгутина Анастасијевића (оценом 10); Историју хришћанске Цркве код Александра Павловича Доброклонског (оценом 10); Докматику код Теодора Ивановича Титова (оценом 7); Историју Српске Цркве код Стевана Димитријевића (оценом 10); Патрологију код Филарета Гранића (оценом 10); Литургику код Лазара Мирковића (оценом 8).

У јунском року 1932. године положио је код Јордана Илића Педагогику са катихетиком (оценом 9); затим и Пастирско богословље и Морално богословље код Димитрија Стефановића (оценом 10 односно 8); Упоредно богословље код Душана Јакшића (оценом 9); Омилитику код Радивоја Јосића (оценом 10); Хришћанску археологију и уметност код Владимира Петковића (оценом 10); и Црквено право код Чедомиља Митровића (оценом 10).⁵

После девет година учења богословских наука и боравка у Краљевини Југославији вратио се у Чехословачку, јер су епископу Горазду били неопходни млади и образовани свештеници. Тешко се одлучио на повратак јер се у Београду одлично снашао и стекао велики круг пријатеља и познаника, те је већ имао своје место у српском богословљу и духовности, али и у тадашњој српској омладини. Своје исповедање православне вере потврђивао је својим животом и радом. Иако није био члан ниједног студентског удружења,⁶ Владимир Петржек је био активан у свим студентским манифестацијама. Током боравка у Београду написао је богословске студије о хуситизму и утицају Ватикана на Први светски рат, које су објављене у часопису *Светљосавље*.

2.2. „Православне тенденције хуситизма“, студија подељена у два дела и тако и објављена 1932. године у часопису студената Православног богословског факултета — *Светљосавље*, врло је добар пример студиозности и духовности, али и познавања латинског језика⁷ Владимира Петржека. На почетку

⁵ АДСПБФУБ, 20 — Петржек (Јосифа) Владимир, 1928.

⁶ АДСПБФУБ, 20 — Петржек (Јосифа) Владимир, 1928; Пријавни лист бр. 2297, 17. 10. 1931.

⁷ Са латинског В. Петржек преводи одломке везане за односе Прашке епархије и Римске катедре у X веку које је описао чешки протестантски историчар из XVII века Павел Странски. Уп. Владимир Петржек, „Православне тенденције хуситизма, први део“, *Светљосавље* год. 1, св. 1 (1932): 19.

ове студије аутор даје осврт на прихватање хришћанства код Чеха, које је на почетку било са Истока, а затим објашњава да је под политичким и интелектуалним ауторитетом прихваћен латински обред, те да су „обичним Чесима вређани (верски) осећаји пошто је римокатоличка црква застрањивала...“⁸ уз навођење примера (оснивање манастира Светог Прокопија од побожног и народног владарског пара Олдриха и Божене 1035; повест о Сазавском манастиру као најомиљенијем месту за поклоничка путовања Чеха; поштовање православне Литургије од Вацлава III /1283–1306/; итд.), да би на крају из неколико премиса — које је навео из историје Цркве у Чешкој — закључио да је православно богослужење била општа појава у Чешкој у средњем веку, те су се зато „папе и са великом антипатијом односиле према Чесима и њиховим владарима“.⁹ Петржек не закључује, али наводи да је „формално укидање православног богослужења у Чешкој имало своје тешке политичке, па и народне последице, јер се земља напунила странцима из Немачке, а Чеси се нису одушевљавали служењем римокатоличкој цркви“.¹⁰ Међутим, аутор смело завршава овај одељак после поређења словенске и германске идеологије тврђењем да је „хуситска идеологија, словенска, демократска, слободоумна и високоморална, насупрот германској, апсолутистичкој, биготној и саблажњивој форми...“¹¹ Даље, у првом делу студије, Петржек објашњава колико у „хуситској револуцији има православних и социјално-народних осећаја“.¹²

У својој историјској анализи XIV века у Чешкој, аутор наглашава две ствари: *образовање* и *духовност*, те закључује да отварање Прашког универзитета и његов успон до највећег расадника интелигенције у Чешкој, Пољској, Немачкој и Угарској, није утицало на православну идеологију Чеха, већ је та црквена свест била толико јака да је владар Карло IV, француски васпитан и веран Римокатоличкој Цркви, морао да тражи од тадашњег папе, у Авињону, Климента VI дозволу за отварање словенског манастира, што он и дозвољава ако братство призна римског папу за духовног оца и римске догмате Цркве. Научноаналитички суд Петржек износи и у вези са историјским контекстом наведених промена у Чешкој када излаже становишта Хусових претходника: „Јана Милича из Кромјерижа, Матеја од Јанова, Валдхаузера, Томе Штитни и осталих“.¹³ Закључак аутора јесте да је чешка интелигенција била припремљена за реформаторске идеје, те се зато из Енглеске (Виклифове научно-богословске идеје) преселила у Чешку, где је доживела свој врхунац у личности Јана Хуса. Петржек управо Хуса види као „доносиоца светлости целој

⁸ Петржек, „Православне тенденције хуситизма“, 20.

⁹ Петржек, „Православне тенденције хуситизма“, 20–21.

¹⁰ Петржек, „Православне тенденције хуситизма“, 21.

¹¹ Петржек, „Православне тенденције хуситизма“, 22.

¹² Петржек, „Православне тенденције хуситизма“.

¹³ Петржек, „Православне тенденције хуситизма“, 22.

Западној Европи, дете простог народа, васпитан у слојевима које чува грчке обреде¹⁴. Затим аутор анализира Хусове идеје и рецепцију његовог учења у германској литератури, што указује на одлично познавање немачке историје (Е. Радл и Крумиле), посебно односа са Словенима. На крају, Петржек поново истиче да је Хус био другачији од осталих реформатора, јер је био „син простог народа, прожет духом хришћанске љубави, те правац који је његова чиста савест узела као тачан, није напуштао“¹⁵ што може да укаже на то да аутор Хуса доживљава — као апостола — скромног, човека из народа, али непоколебљивог у вери у Свету Тројицу, коју потврђује и својим скромним и апостолским животом, делатном вером, који спорна питања решава на моралној основи и тако долази до истине. Аутор закључује први део студије речима: „зато се и православна Црква односи према хуситизму другачије него према протестантизму“¹⁶.

Други део студије Петржек започиње елаборацијом односа Хуса и његових следбеника према папи и ставу римске катедре по многим догматским питањима, са посебним освртом на проблематику *filioque*, те историјских околности у којима живе Источне Цркве у доба Јана Хуса. Затим, аутор говори о односу Хуса и његовог ученика Јеронима према православним, али кроз призму описа живота и рада. Посебно је истакнута оптужба на сабору у Констанци усмерена на Јеронимово деловање у прибалтичким областима. Петржек овај одељак завршава речима: „случај Јеронимов је најјача апологија православног карактера Хуситизма“¹⁷.

У наставку студије аутор анализира период после Хуса и судар двају менталитета и идеологија у Европи, те наводи примере из касније историје чешког народа. Петржек говори о Јану Жијки и закључује да је „његова словенска и православна оријентација увек стихијски избијала на површину“¹⁸. У трећем делу студије аутор говори о односу хусита према православним и одмах анализира зашто је на Базелском сабору (1431) делегација Грчке Цркве била непријатељски расположена према чешким тежњама за уједињењем: зато што је у Базел дошла из *йолийичких разлоја* да издејствује помоћ Константинопољу од Рима и Запада, те би „било неприкладно да се сједине са хуситима који су били трн у оку католика“¹⁹, а посебно што је хусите на овом сабору представљао Прокопије Ђелави, славни војсковођа, али самоуки богослов, са упрошћеним богослужењем, које није могло да привуче учене грчке богослове, који су навикли на церемонијално богослужење Велике Цркве у Константинопољу.¹⁹

¹⁴ Петржек, „Православне тенденције хуситизма“, 23.

¹⁵ Петржек, „Православне тенденције хуситизма“, 24–25.

¹⁶ Петржек, „Православне тенденције хуситизма“, 25.

¹⁷ Владимир Петржек, „Православне тенденције хуситизма, други део“, *Светисавље* год. 1, св. 2 (1932): 69.

¹⁸ Петржек, „Православне тенденције хуситизма, други део“, 70.

¹⁹ Петржек, „Православне тенденције хуситизма, други део“, 70.

Тек када је на чело хусита дошао Петар из Младеновица, дошло је до промене, али нема података о томе шта је претходило званичним изјавама у престоници Источног царства о хуситској Цркви, али ни о томе ко је био Константин Ангелик, представник хусита у Константинопољу.²⁰ Петржек описује писмо константинопољске Цркве из марта 1452. године, „као топло, искрено и увиђајно, којим је решавано деликатно хуситско питање“.²¹ Међутим, пошто је падом Константинопоља чешка хуситска Црква остала без ослонаца, усамљена и ослабљена, била је препуштена Лутеровом протестантизму, али Петржек истиче да је између „чешких хусита и немачких протестаната било енормних разлика“, које аутор и наводи.²² Он јасно прави историјску границу своје студије, у којој анализира историјско-богословске околности у Чешкој до 1453. године.

У закључку ове дводелне студије Владимир Петржек, као студент последње године студија на Православном богословском факултету у Београду, наглашава да православна идеологија из чешког народа никада није ни ишчезла, те да је она увек постојала, живела као прикривена сила, јер ју је сачувао прост народ. Аутор сматра да би био неопходан један научни рад који би се бавио компарацијом хуситских богослужења и церемонијалом и сличним установама валдежанске верске заједнице на чехословачким просторима, јер би онда могла научнометодолошки да се потврди хипотеза о православним узроцима хуситизма.

Овом кратком студијом о историјској синтези хуситског покрета до 1453. године, аутор је утицао на научну богословску јавност да води рачуна о водећем идејном социјалном и литургијском учешћу православља у многим историјским догађајима у чешким земљама, у којима су већ учествовали хусити.

2.3. Студија „Политика Ватикана у рату 1914–1918“, објављена у наредном броју *Светосавља*, у трећој свесци за 1932. годину, настаје у периоду када је, у јунском року, Владимир Петржек полагао последње испите на основним студијама на Православном богословском факултету. Овим радом аутор минуциозно говори о политици Католичке Цркве непосредно пред Први светски рат и у току њега, те започиње истраживање хипотезом да је Велики рат ставио Католичку Цркву у веома незгодан положај,²³ тако да је папа Пије X одредио начело да треба радити свим снагама на поновном успостављању мира. На почетку студије Петржек описује и анализира однос папа Пија X и Лава XIII у контексту унутрашњег, духовног и административног живота Католичке Цркве. Затим су издвојене три тачке ратног програма Католичке Цркве: непристрасност према зараћеним странама; све снаге усмерити ка ублажавању

²⁰ Петржек, „Православне тенденције хуситизма, други део“, 71.

²¹ Петржек, „Православне тенденције хуситизма, други део“, 72.

²² Петржек, „Православне тенденције хуситизма, други део“, 72.

²³ Владимир Петржек, „Политика Ватикана у рату 1914–1918“, *Светосавље* год. 1, св. 3 (1932): 121.

ратних невоља, помагати заробљеницима, бегунцима, становништву у окупираним земљама, а посебно жене, децу и сирочад; и, на крају, радити на брзом завршетку ратних сукоба и припремати мировне преговоре.²⁴ Савезници су пребацивали католичкој политици у току Првог светског рата да онемогућује сваку рехабилитацију правде, а папи да је појам *нейрисџрасносѝ* заменио појмом *неуџралносѝ*, што је морални апсурд. Аутор даље наводи да Ватикан није био у стању да води неутралну, или барем објективну политику,²⁵ и подвлачи да је рат започела католичка Аустрија, која је била најјачи бедем политичке, друштвене и народне реакције у Средњој Европи и — као таква — најбољи заступник и заштитник католичког предања у целој Европи. Истина је да је у Ватикану осуђен аустријски ултиматум Србији, као сувишан и превише оштар, али је закључено да спорна питања између Беча и Београда морају бити радикално решена.²⁶ Петржек даље анализира односе Ватикана са Немачком, Русијом, Француском, Енглеском, Италијом и Америком, те изводи закључак да је Ватикан заузео негативан став према верски супротним државама.²⁷ Папа Бенедикт XV наставља да проповеда мир и заговара стање са што мање компликација, те онемогућује Италију да уђе у рат, осуђује прогон белгијских католика, бомбардовања и сажалева напаћен народ.²⁸

Аутор студије истиче да је 1917. година била одлучујућа за целокупно просуђивање папске политике за време Првог светског рата, јер је Руска револуција била мач са две оштрице, који је угрожавао мир и правни статус целе Западне Европе. Исте године Ватикан узалудно покушава да осујети ступање Америке у савезничке војне редове. Још у августу те године Ватикан упућује свим зараћеним странама предлоге за мир, али са претходним договором са бечким и берлинским дворовима. Тај предлог — *Главарима зараћених народа* — објављен је 16. септембра 1917. године, а карактерисале су га седам идеја: морална моћ права, разоружање, међународни суд, слобода саобраћаја (пре свега поморског), узајамни и потпуни опроштај ратних одштета и трошкова, међусобно враћање окупираних територија, претресање територијалних и граничних питања на бази правде и могућности.²⁹ Папа Бенедикт XV је сматрао да реорганизација света и народно свеопште измирење, али и спречавање будућих ратова, морају да почивају на ватиканским идејама из 1917. године. Иако су и окупатори негодовали због папског предлога, савезничке силе су изразиле сумњу у искреност намера, те су њихове ставове поводом папских идеја сматрале за дволичне и лицемерне.³⁰ Аутор истиче личност и

²⁴ Петржек, „Политика Ватикана“, 122.

²⁵ Петржек, „Политика Ватикана“, 123.

²⁶ Петржек, „Политика Ватикана“, 123.

²⁷ Петржек, „Политика Ватикана“, 124.

²⁸ Петржек, „Политика Ватикана“, 125.

²⁹ Петржек, „Политика Ватикана“, 125.

³⁰ Петржек, „Политика Ватикана“, 126.

став америчког председника Вилсона, јер Сједињене Америчке Државе нису имале никакав интерес у европском разграничавању, већ су желеле да после рата победи праведност и међународно право, које ће касније бити пренето на цео свет. Био је то потпуни пораз папе, али он своју политику неће напустити већ ће покушати да преко Беча утиче на Берлин. Ипак ће после пропасти ових последњих потеза папа престати са било каквим преговорима. Иначе, сав католичке свет папину одбрану прихвата са негодовањем и огорчењем, а то аутор закључује уз аналитичке наводе из неколико католичких европских дневних листова. Ово истраживање аутор је базирао на немачким, француским и хрватским изворима, те је претендовао да буде научно непристрасан у сваком погледу.

Петржек у закључку студије наглашава да Ватикан у политици ради исто што и свака друга држава: не избегава компромисе, неморал, опортунизам и утилитаристичка решења, те истиче да је папска политика у Великом рату само један пример у историји папства како је опасно и немогуће *служити два ђосѓогара*.³¹ Аутор, даље у закључку, анализира папску политику Бенедикта XV и завршава речима да је она крунисана троструким неуспехом: неуспели мировни покушај, узалудан труд да и Ватикан учествује у мировним преговорима, Ватикан није уврштен у „Друштво народа“. Зато, после овог истраживања Петржек закључује да Црква и политика представљају две сасвим различите ствари, тако да било какво заједничко деловање у савременом добу и било који евентуални заједнички интерес карикира и изопачава Христову науку и проповед на земљи.³²

2.4. У Краљевини Југославији Владимир Петржек је одлично научио српски, а добро је познавао и бугарски, македонски и словеначки језик.

Вратио се у отаџбину као двадесетпетогодишњак, са одличним знањем из теологије, философије и књижевности; а посебно из немачког језика, док се користио енглеским и француским језиком.

3. ОПИТНО ПАСТИРСКО БОГОСЛОВЉЕ ВЛАДИМИРА ПЕТРЖЕКА У ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ (1932–1942)

По повратку у родну земљу Петржек је одмах одслужио војни рок, где је због познавања јужнословенских језика, културе и менталитета био постављен на место при генералштабу и добио задужење да буде веза у односима чехословачке и југословенске војске. То је за њега била посебна привилегија јер је могао службено да путује у Краљевину Југославију. Са Јиржином Ринловом из Брна оженио се 7. децембра 1934. године у Оломоуцу, да би га 15. децембра

³¹ Петржек, „Политика Ватикана“, 128.

³² Петржек, „Политика Ватикана“, 129.

1934. године владика Горазд рукоположио за ђакона, а већ сутрадан и за свештеника. Епископ Горазд га је поставио за пароха при саборној цркви Светих Кирила и Методија у Прагу.³³

Како је започео у Београду, наставио је и у Прагу. Писао је и објављивао различите чланке, најчешће у *Веснику Чешке епархије*. Писао је чак и басне, а са српског преводио народне песме. Убрзо је његова ерудиција препозната у Прагу, те су културни и јавни радници — не само из Прага већ и из целе државе — постали његови добри пријатељи. Водио је и организацију православне омладине у Прагу. Пошто је био врло темпераментан и вредан, активно је организовао црквену заједницу православних у Прагу. Око њега су се окупљали православни Чеси, Срби, Руси, Украјинци, Поткарпатски Руси, Бугари и Румуни. У њему су многи Срби који су студирали и живели у Прагу имали блиског саговорника. Православне Чехе је учио српски језик. Био је и један од главних организатора у припреми путовања православних Чеха у Краљевину Југославију 1937. године. Тада је скоро 200 православних верника са својим епископом Гораздом посетило српске православне светиње. Обишли су и православне заједнице које су сачињавали и бивши римокатолици.

Иако је за докторат Владимира Петржека у Београду све већ било спремно, он је из практичних и финансијских разлога одлучио да своју докторску тезу одбрани на Хусовом чехословачком евангелистичком богословском факултету Карловог Универзитета у Прагу. После две године напорног рада одбранио је докторску дисертацију на тему *Црква и држава у сјисима хришћана прва четвори века*. На самој одбрани докторске тезе били су присутни и епископ Горазд, затим свештеник Миливоје Црвчанин, као посланик Српске Православне Цркве, много православних Чеха, Срба, Руса и Бугара.

Међутим, овај успех није пратила добра атмосфера у породици. Тако се, поред лепих тренутака на самом почетку брачног живота и рађања девојчице, Владимир пред грађанским судом развео од своје супруге 1937. године. Године 1938. у јеку породичних проблема, уместо владике Горазда, др Петржек је представљао Православну Цркву у Чехословачкој на XIV међународном старокатоличком конгресу у Цириху. Патио је због развода, а 1940. године безуспешно је покушао да супругу и ћерку још једном врати у свој дом. Уследила је затим окупација Чехословачке и почетак Другог светског рата.

На самом почетку рата, свештеник Владимир Петржек имао је контакте са чехословачким покретом отпора.³⁴ Антонијевић наводи да је прво — а добро се зна да је са својим прашким сабратам Чиклом крстио преко стотину Јевреја у периоду када је то строго било забрањено — Јеврејима помогао да преживе. Затим, зна се да су многи бивши чехословачки легионари били православни

³³ Саша Антонијевић, „Свештеник Владимир Петржек — поводом седамдесет године од смрти“, *Каленић* № 6 (2012): 29.

³⁴ Антонијевић, „Свештеник Владимир Петржек“, 30.

верници. Срби који су живели у бившој Чехословачкој били су веома лојални својој новој домовини, орни да пруже помоћ у отпору Немцима, а имали су и стални контакт са чешким православним свештеницима, посебно са свештеником Владимиром Петржеком. Чињеница је да су Чеси имали и велику подршку Срба,³⁵ што се видело и на основу пријема великог броја Чеха који су преко пријатељске Југославије одлазили у Француску, где је организована Чехословачка загранична армија. Зна се и да су се у крипти православне саборне цркве Светих Кирила и Методија у Прагу у пролеће и лето ратне 1940. године крили политичари и официри које је прогонио Гестапо.

Терор немачких окупатора умногоме се повећао доласком Рајнхарда Тристана Ојгена Хајдриха (1904–1942).³⁶ Избегличка чехословачка влада у Лондону проценила је да је неопходно да се над Хајдрихом изврши атентат како би се дугорочно спречио погром чешког народа. Из Лондона је послата група падобранаца, која је у окупираној Европи извршила јединствени препад на једног од највиших нацистичких вођа. После атентата чланови покрета отпора тражили су сигурно скровиште за падобранце. Код римокатолика нису наишли на разумевање, па су се обратили православнима. Преко председника православне црквене општине у Прагу, са свештеником Петржеком је договорено да у цркви Светих Кирила и Методија буду скривени савезнички падобранци, јер је те био родољубиви подухват.

Приликом пребацавања падобранаца у крипту прашког православног храма, сваког појединачно је прихватио свештеник Петржек.³⁷ Треба нагласити његову пожртвованост у скривању и помоћи падобранцима — набављао им

³⁵ У Београду су се Чеси организовали око Липе, бившег чехословачког амбасадора у Београду. Чесима је једино био проблем да избегну Гестапо и да илегално пређу мађарско-југословенску границу, а у Југославији би били организовани и топло примљени. Чак је преко српског лекара Александра Грујића омогућена тајна курирска веза са чехословачким покретом отпора, међународним возом од Прага до Београда. Др Грујић се са свештеником Владимиром Петржеком познавао још од 1930. године.

³⁶ Шеф Главног безбедносног штаба Трећег рајха и гувернер Чешке и Моравске, познатији по надимку *Прашки касайин*. Историчари га сматрају једним од најмрачнијих нацистичких шефова, а Хитлер га је назвао *човеком са возденим срцем*. Био је оснивач и шеф обавештајне организације, која је била задужена за проналажење и неутрализацију отпора нацистима путем хапшења, депортација и убистава. Учествовао је у организацији Кристалне ноћи, серије координисаних напада на Јевреје широм нацистичке Немачке и делова Аустрије између 9. и 10. новембра. Ови планирани напади су били увертира за холокауст. По доласку у Праг, Хајдрих је покушавао да елиминише опозицију окупацији, сузбијајући чешку културу и депортујући и убијајући чланове чешког покрета отпора. Године 1942. Хајдрих су у операцији „Антропоид“ убили чехословачки партизани, који су радили за Британце, на шта је нацистички Главни штаб узвратио убиством 1300 Чеха у селу Лидице.

³⁷ Храм је био повољан за скривање падобранаца јер су из крипте, у којој су били сакривени, могли ноћу и у одређено доба дана да излазе у храм. Крипта се налазила испод читаве дужине храма, са седамдесет пет отвора за сахрањивање, а у њој се није сахрањивало од XVIII века. Једини улаз у крипту био је из храма и био је добро сакривен пошто се налазио испод амвона.

је намирнице, рањенику Јану Кубишу обезбеђена је и интервенција лекара. Свештеник Петржек је са падобранцима проводио доста времена, често у разговорима, како Саша Антонијевић наглашава — вероватно и на богословске теме, јер је немогуће да су падобранци сакривени испод храма, пред смртном опасношћу, остали неосетљиви на православно богослужење, које је редовно служено у храму.³⁸

Како су падобранци проводили своје последње дане, сакривени у крипти, није познато. Из преосталих немачких докумената зна се да је о падобранцима највише бринуо свештеник Владимир Петржек. У актима Гестапоа остало је записано — како Антонијевић наглашава — да је др Петржек организовао помоћ и лично помагао падобранцима. Уследила су масовна хапшења и стравична мучења православних хришћана како би неко одао информацију која би Немце довела до падобранаца. Један помагач чешких падобранаца није издржао мучења и одао је место где се скривају падобранци. Православни свештеник Петржек ухапшен је у ноћи између 17. и 18. јуна 1942. године. Падобранци су одмах позвани да се предају, али су они то одбили и одважно и војнички су се бранили из крипте, у којој су били сакривени пуне три недеље. У нападу су Немци, као штит, користили ухапшеног свештеника Владимира Петржека, а сви падобранци су пострадали.

Уследила су масовна хапшења православних верника у Прагу, када су утамничени епископ Горазд, свештеник Чикл, председник црквене општине Соневенд, чланови њихових породица, чланови црквеног хора и други. Сви ухапшени, а посебно свештенослужитељи и свештеник Владимир Петржек, држали су се храбро у току мучења и испитивања, јер никога нису одали и тиме су спасили многе животе. Немци су према Петржеку примењивали тактику топло-хладно, јер су поштовали то што је он академски грађанин и доктор наука, те су се надали да ће га сломити и искористити у пропагандне сврхе. Како Антонијевић истражује, немачке новине *Der Neue Tag* писале су 15. јула 1942. године о ухапшенима у Прагу који су помагали падобранцима.³⁹

Судски процес, започет 3. септембра 1942. године, против епископа Горазда, свештеника Чикла и др Петржека, и Јана Соневенда, председника савета Прашке Православне Цркве, одржан је у Прагу. Када су током суђења питали свештеника др Владимира Претржека зашто је помагао покрету отпора, одговорио је да Православна Црква вековима пружа прибежиште народним борцима, што је и потврда његовог става о Хусу, који је изложио у својој студији „Православне тенденције хуситизма“.

После неколико сати суђења званично је било саопштено да је преки суд осудио оптужене на смрт стрељањем и одлучио да им сва имовина буде конфискована. Сутрадан су стрељани епископ Горазд, свештеник Вацлав Чикл и

³⁸ Антонијевић, „Свештеник Владимир Петржек“, 30.

³⁹ Антонијевић, „Свештеник Владимир Петржек“, 31.

Јан Соневенд на стрелишту у Кобилисима код Прага. Петржека Немци нису стрељали истог дана јер су покушавали да га искористе, убеђујући га да поднесе молбу за помиловање. Обећавали су му да има шансе да власти буду милостиве према њему, али је он остао истрајан и није потписао никакву молбу. Свештеник др Владимир Петржек стрељан је следећег дана у 12 часова. Њихова тела су спаљена заједно у крематоријуму.

Десет чланова породице свештеника Владимира Петржека одведено је у концентрационе логоре (отац, мајка, рођена браћа и сестре), а већина је убијена. Гестапо је у логоре одвео породице свештеника Чикла и црквењака Ореста, многе чланове црквеног хора и друге вернике који су помагали падобранцима. Одмазда је извршена и над становницима села Лидице и Лежаки, јер су Немци претпостављали да су ови сељани имали контакте са падобранцима.

ЗАКЉУЧАК

Ово истраживање описује живот Владимира Петржека, на основу архивских докумената и писања Саше Антонијевића, од студентских дана у Београду па све до пастирске службе у Прагу. Истраживање се затим развија кроз анализу две његове студије, које можемо да сматрамо историјско-богословским делима, што је показало да богословље потврђује сам живот једног православног клирика и да се кроз Петржеков богословски допринос потврђује и његов мученички крај и ревносно исповедање Бога кроз делатну веру. Циљ овог истраживања је комплементарни приказ праве вере у Бога и опитног богословља једног свештенослужитеља у XX веку — Владимира Петржека, дипломираног студента, доктора наука, свештенослужитеља и светитеља.

Свети Синод Православне Цркве Чешке и словачких земаља, на седници одржаној 10. октобра 2019. године, донео је одлуку да се Сабору православних Светих прибродје чешки новомученици који су пострадали у XX веку. То су они који су били у пратњи свештенослужитеља Горазда Павлика: свештеници Владимир Петржек, Вацлав Чикл, председник Соневенд и остали, као и њихове породице, који су положили своје животе на славу Христа у време немачког суровог прогона Цркве у Чешкој и Словачкој за време Другог светског рата. Светог Горазда је Српска Црква причислила Сабору Светих 1961. године, а Чехословачка Црква 1987. године.

Чин канонизације — прослављења новомученика — свечано је служен у саботу, 8. фебруара 2020. године, у саборној цркви Светих Кирила и Методија у Прагу. Новомученици бохемијски и моравски биће прослављани 8. фебруара.⁴⁰ У свечаном чину канонизације и Светој Литургији архиепископу Прага

⁴⁰ Превод тропара новомученика бохемијских и моравских (4. глас): *Данас сви величамо Христиа Бојочовека, који је њрослављен њреко својих сведока, свештеника Вацлава и Владимира, за-*

и све Чешке Михаилу, који је началствовао, саслуживао је епископ мохачки г. Исихије (Рогих), као представник Српске Православне Цркве.

Ово истраживање је доказ да делатна вера и опитно, ангажовано богословље једног свештенослужитеља јесу јеванђељско начело, којим је све хришћане поучио Исус Христос, Творац и Спаситељ света, те пут, истина и живот свих оних који чекају његов други долазак.

БИБЛИОГРАФИЈА

BIBLIOGRAPHY

- Архив досијеа студената Православног богословског факултета Универзитета у Београду, 20 (АДСПБФУБ) — Петржек (Јосифа) Владимир, 1928.
- Архив Светог Синода Српске православне Цркве (АСССПЦ), Ф-Чешко-моравска епархија.
- Антонијевић, Саша. „Свештеник Владимир Петржек — поводом седамдесет године од смрти.“ *Каленић* № 6 (2012): 29–36.
- Антонијевић, Саша. „Школовање ученика из Чешко-моравске и Мукачевско-прјашавске епархије у српским богословским школама.“ *Acta Patristica* № 3 (2012): 130–145.
- Петржек, Владимир. „Православне тенденције хуситизма, први део.“ *Свeйџосавље* год. 1, св. 1 (1932): 18–25.
- Петржек, Владимир. „Православне тенденције хуситизма, други део.“ *Свeйџосавље* год. 1, св. 2 (1932): 67–75.
- Петржек, Владимир. „Политика Ватикана у рату 1914–1918.“ *Свeйџосавље* год. 1, св. 3 (1932): 121–129.
- Поповић, Радомир. „Чехословачка Црква. Прилог историји Чехословачке Православне Цркве између два светска рата.“ In *Хришћанство у историји*, ур. Поповић Радомир, 313–330. Београд: Православни Богословски факултет, Институт за теолошка истраживања, Београд, 2011.
- Поповић, Радомир. *Православне њомесне Цркве*, Београд: издање писца, 2004.
- Радић, Радмила. „Српска Православна Црква и православље у Чехословачкој.“ *Токови историје* № 1–2 (1997): 93–120.

једно са верним члановима народа Божјеј, мучеником Јаном и збором мушкараца и жена, који се нису уйлашили злостављања безбожних, нећо су њуни наде у бесмртносћ, с вером њоложили своје душе у руке Госџода живоџа. Њиховим ходаџајсџивима, милосџиви Боже, Оче наш, учврџи ѡправославну веру у нашој земљи, и ѡдари свима нама смелосџ да ѡсведочимо Твоје Царсџво својим живоџима. Превод кондака (4. глас): У ѡешка времена зла и ѡаме били сџе сведоци Хрисџа, Свeйџодавца и Живоџодавца; заједно са свeџим архџисџиром еџсџкоџом Гораздом, свeџи новомученици Хрисџови, ѡноси и украси рода чешкоџа.

IVICA ČAIROVIĆ
University of Belgrade
Faculty of Orthodox Theology
Belgrade
icairovic@bfspc.bg.ac.rs

ENGAGED THEOLOGY AND HOLINESS — ACTIVITY OF THE PRIEST VLADIMIR PETRŽEK, PHD, IN BELGRADE (1928–1932) AND PRAGUE (1932–1942)

Summary: This article is about life of Vladimir Petržek, student and Saint, on the occasion of the 100th anniversary of the Orthodox Theological Faculty of the University of Belgrade. Article is about the historical context of theology and pan-Orthodox cooperation in the 20th century, the relations between the Serbian Orthodox Church and Orthodox Churches in the Czech Republic and Slovakian countries, but also to explain the true faith and life in the Church in the turbulent 20th century, and also to describe the life of a Czechoslovak student, later a priest-martyr in the Second World War, Vladimir Petržek. He began his student days in Belgrade (1928–1932), and then the article developed through an analysis of Vladimir's theological works published in the journal *Svetosavlje* and shows that theology is in fact the life of an Orthodox clergyman and that through his theological contribution shows both his life and his zealous confession of God through an experienced and active faith. Precisely this complementary examination of true faith in God and active faith in the life of a priest in the 20th century, the century of many martyrs, is the goal of this research. ► *Key words:* Serbian Orthodox Church, Orthodox Church in the Czech and Slovakian countries, Vladimir Petržek, journal *Svetosavlje*, Hussitism.

